

Zenon Guldon

"Między Wisłą a Pilicą.
Miechowskie-opoczyńskie. Studium
porównawcze (1815-1864)", Zygmunt
Małecki, Kielce 1996 : [recenzja]

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 19, 456-457

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZYGMUNT MAŁECKI: MIĘDZY WISŁĄ A PILICĄ. MIECHOWSKIE–OPOCZYŃSKIE. STUDIUM PORÓWNAWCZE (1815–1864), Kielce 1996, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ss. 232

Podstawowe problemy dziejów gospodarczo-społecznych Polski w dobie przeduwłaszczeniowej wciąż jeszcze wywołują kontrowersje wśród historyków i to mimo wyraźnego postępu badań monograficznych. Jednym z tych problemów jest sprawa stopnia zaawansowania stosunków kapitalistycznych w rolnictwie. W literaturze nie brak głosów, że kapitalizm w rolnictwie rozwinął się znacznie już w 1. połowie XIX w. (W. Kula, S. Śreniowski). Inni z kolei stoją na stanowisku, że dopiero carski ukaz uwłaszczeniowy rozpoczął ugruntowanie stosunków kapitalistycznych na wsi (A. Grodek, J. Chmura, I. Kostrowicka). Podstawą wniosków dla jednych i drugich stanowiły przede wszystkim: zasięg i charakter rugów, rola siły wolnonajemnej w rolnictwie, postęp agrotechniczny, czynszowanie, rozwój rynku wewnętrznego i stopień towarowości produkcji rolnej. Właśnie niedostatek badań szczegółowych uniemożliwia wyjaśnienie tego podstawowego dla dziejów wsi polskiej 1. połowy XIX w. zagadnienia. Problem polega bowiem nie na występowaniu danego zjawiska, lecz na tym, czy miało ono charakter sporadyczny czy też powszechny¹. Dyskusje wywołuje także sprawa roli przemysłu i etatystycznej polityki industrializacji w gospodarce narodowej². Stąd też koncepcja recenzowanej pracy jest słuszna. Chodzi o porównanie gospodarki i społeczności dwóch powiatów: miechowskiego o charakterze rolniczym i opoczyńskiego, w którym istotną rolę odgrywało górnictwo i hutnictwo. Autor pomija miasta i ich wpływ na gospodarstwo wiejskie. Trzeba dodać, że wieś powiatu miechowskiego w 1. połowie XIX w. była przedmiotem wcześniejszej pracy Autora³.

¹ J. Śmiałowski *Uwagi w sprawie rozwoju kapitalizmu w rolnictwie Królestwa Polskiego (1815–1864)*. W: *Materiały na sesję naukową z okazji 50-lecia Archiwum Państwowe w Radomiu*. Radom 1971, s. 132–160

² J. Jedlicki *Nieudana próba kapitalistycznej industrializacji. Analiza państwowego gospodarstwa przemysłowego w Królestwie Polskim XIX w.* Warszawa 1964

³ Z. Małecki *Wieś powiatu miechowskiego w dobie przeduwłaszczeniowej (1815–1864)*. Kielce 1978

W rozdziale I Autor omawia przynależność administracyjną i ludność obu powiatów (s. 12–18). W kolejnym rozdziale przedstawia strukturę własności ziemskiej, użytki rolne, zabudowania i wyposażenie techniczne gospodarstw, produkcję roślinną i chów zwierząt gospodarskich (s. 19–60). Pomija istotny problem zmian układu przestrzennego i zabudowy wsi, którym zajęła się ostatnio B. Szurowa⁴.

Najobszerniejszy rozdział III dotyczy rozwoju górnictwa i hutnictwa w powiecie opoczyńskim (s. 61–150). Omawiając sytuację w ekonomii suchedniowskiej w końcu XVIII w., Autor oparł się na rękopiśmiennej lustracji z 1789 r., wielokrotnie już wykorzystywanej w literaturze. Autor nie uwzględnił prac H. Madurowicz-Urbańskiej, która zajmowała się wpływem uprzemysłowienia na zmiany w środowisku naturalnym wsi, osadnictwie wiejskim i strukturze przestrzennej wsi oraz na zróżnicowanie społeczno-ekonomiczne i zawodowe ludności związanej z przemysłem⁵. Sprawami tymi zajmował się także J. Pazdur⁶. Przy omawianiu stanu górnictwa i hutnictwa na terenie całego powiatu opoczyńskiego Autor pominał pracę Z. Gulдона i J. Kaczora⁷. Przedstawiając stan hutnictwa żelaza w ekonomii radoszyckiej (s. 96–97), Autor powołuje się na rękopis lustracji z 1789 r., a nie jej wydanie⁸. Jacek Jezierski

⁴ B. Szurowa *Przemiany osadnictwa wiejskiego na Kielecczyźnie w dobie przeduwłaszczeniowej. Zmiany układu przestrzennego wsi*. Kielce 1995

⁵ H. Madurowicz-Urbańska *Z rozważań nad formą przestrzenną wiejskich osiedli przemysłowych Zagłębia Staropolskiego*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” t. 17: 1969 nr 3, s. 399–416; też *The Spatial Form of Industrial Settlement – an Element of the Rural Landscape of Polish Feudal Villages*. „Acta Poloniae Historica” t. 18: 1968, s. 38–49; też *The Spatial Aspect in Agrarian History Research*. „Studia Historiae Oeconomicae” t. 5: 1970, s. 41–51; też *L'influence de l'industrie minière métallurgique sur la campagne et l'exploitation paysanne en Pologne XVI–XVIII*, tamże, t. 10: 1975, s. 71–80; też *Z rozważań nad modelem ekonomiczno-społecznym przemysłu hutniczego w Polsce w końcu XVIII wieku*. W: *Między feudalizmem a kapitalizmem. Studia z dziejów gospodarczych i społecznych*. Wrocław 1976, s. 343–358

⁶ J. Pazdur *Rola rzemiosła w manufakturach żelaznych na Kielecczyźnie w XVIII w.* W: *Rzemiosła metalowe na Kielecczyźnie*. Kielce 1981, s. 34–58

⁷ Z. Guldon, J. Kaczor *Górnictwo i hutnictwo w Staropolskim Okręgu Przemysłowym w drugiej połowie XVIII wieku*. Kielce 1994

⁸ *Lustracja województwa sandomierskiego 1789*, cz. 1. Wyd. H. Madurowicz-Urbańska. Wrocław 1965

nie wybudował w 1784 r. wielkich pieców w Cieklińsku i Kawęczynie (s. 108) – piec w Kawęczynie zbudował w 1779 r. J. Kluczewski, poprzedni właściciel dóbr⁹. Omawiając dobra malenieckie, warto było uwzględnić rękopis dotyczący urządzeń hutniczych z czasów Franciszka Bocheńskiego¹⁰.

Osobny podrozdział dotyczy przemysłu metalowego w dobrach Małachowskich. Przesadne jest stwierdzenie, że dobra te były największym latyfundiem w Koronie (s. 116). Przywileje Stanisława Małachowskiego i Stanisława Augusta dla Białaczowa z 1787 r. były drukowane¹¹. To samo dotyczy reform włościańskich S. Małachowskiego (s. 118)¹². Autor nie uwzględnił pracy H. Zawadzkiego o koneckich powozach¹³. Inwentarz dóbr przysuskich z 1777 r. był wydany. Autor wymienia wielki piec w Janowie, ale nie wspomina o dwóch innych (s. 145)¹⁴. Wielki piec w dobrach bliżyńskich nie powstał w XVII w. (s. 147)¹⁵. Wielki piec w Rzurowie pracował nie od 1837 r. (s. 148), ale już znacznie wcześniej¹⁶.

Ostatni rozdział dotyczy stosunków dworu i wsi (s. 151–198). Można dodać, że pominięte przez Autora dobra sztydlowieckie doczekały się ostatnio monografii J. Piwka¹⁷.

Podsumowując powyższe, stwierdzić można, że lektura omawianej pracy nasuwa szereg krytycznych uwag.

Zenon Guldon

JERZY SZCZEPAŃSKI: MODERNIZACJA GÓRNICICTWA I HUTNICICTWA W KRÓLESTWIE POLSKIM W I POŁOWIE XIX W. ROLA SPECJALISTÓW NIEMIECKICH I BRYTYJSKICH, Kielce 1997, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ss. 294

Już w dobie Księstwa Warszawskiego nie było zgodności co do rangi rolnictwa, przemysłu i handlu zagranicznego w całokształcie gospodarki narodowej. Tak na przykład S. Staszic w opublikowanej w 1807 r. pracy „Statystyka Polski” dużą rolę przypisywał rozwojowi miast, rzemiosła i manufaktur. Uznawał on, że „w stosunkach rolnictwa z rękodziełami i z miastami pewny stopień pierwszego, na którym dopiero wszczynają, postępują i doskonalą się drugie”. W dyskusji nad tą pracą I. Stawiarski doszedł do przekonania, że „miasta zaludnione licznym, przemyślnym i majątym mieszkańcem, miasta bogate w rękodzieła, fabryki i użyteczne instytucje, były zawsze najsilniejszą podporą rolnictwa, a tem samem jednym z najpierwszych filarów potęgi narodowej”. Natomiast D. Krysiński uważał, że „rolnictwo jest kamieniem węgielnym naszej potęgi i naszego bogactwa”, stwierdzając jednocześnie, że „wielkie miasta, miasta, które bieg pieniędzy przyspieszają, nie polepszają bynajmniej stanu rolnictwa”. Wyrażał nawet przekonanie, że „jeżeli dochody z roli na założenie wielkich manufaktur obrócone będą, jeżeli wszelkimi środkami starać się będziemy o pomnożenie liczby fabrykantów, zwłaszcza krajowców, zmniejszymy natenczas kapitały do polepszenia rolnictwa przeznaczzone, a co największa zmniejszy ludność wsi, a tę zmniejszając rolnictwo upaść musi”. Krysiński nie zgadzał się także ze stanowiskiem Staszica, że wzrost eksportu polskiego zboża dowodzi polepszenia stanu rolnictwa. Uważał, że przeczy temu fakt, że eksporterami zboża były kraje zacofane: „wyspy Ameryki, a w Europie Moskwa i Polska. Tam możnowładcy zbierają prace tysięcy ludzi, a zostawiając im małą cząstkę”¹.

⁹ Z. Guldon, J. Kaczor *Górnictwo...*, s. 58–59

¹⁰ Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, rkps Przybytki 131/66

¹¹ „Dziennik Ekonomiczno-Handlowy” 1792, s. 124–147

¹² *Reformy włościańskie Stanisława Małachowskiego w dobrach białaczowskich z 1791 roku*. Wyd. Z. Guldon i J. Piwek. „Studia Kieleckie” 1979, s. 117–125

¹³ H. Zawadzki *Koneckie powozy. Konecka fabrykacja powozów w XVIII i XIX wieku*. W: *Ziemia konecka. Zeszyty historyczne*, nr 5. Końskie 1994

¹⁴ Z. Guldon *Dzieje Przysuchy w XVIII wieku*. Przysucha 1995

¹⁵ Z. Guldon, J. Kaczor *Górnictwo...*, s. 58

¹⁶ Z. Guldon, J. Kaczor *Górnictwo...*, s. 58–59

¹⁷ J. Piwek *Szydlowiec i dobra szydlowieckie w pierwszej połowie XIX wieku*. Kielce 1996

¹ S. Staszic *O statystyce Polski. Krótki rzut wiadomości potrzebnych tym, którzy kraj ten chcą oswoobodzić i tym, którzy w nim chcą rządzić*. W: *tenże Pisma filozoficzne i społeczne*. T. 2. Warszawa 1954, s. 293; *Korespondencya w materiałach obraz kraju i narodu polskiego rozjaśniająca*.